

Kabelschaktning på och öster om Strömsholmsåsen

Förundersökning i form av schaktningsövervakning

Strömsholm 8:1 och Ribbholmen 4:18
Kolbäck och Säby socknar
Västmanland

Anna-Lena Hallgren

Kabelschaktning på och öster om Strömsholmsåsen

Förundersökning i form av schaktningsövervakning

Strömsholm 8:1 och Ribbholmen 4:18
Kolbäck och Säby socknar
Västmanland

Anna-Lena Hallgren

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Omslagsfoto: Schaktning på Strömsholmsåsen. Foto: Anna-Lena Hallgren.

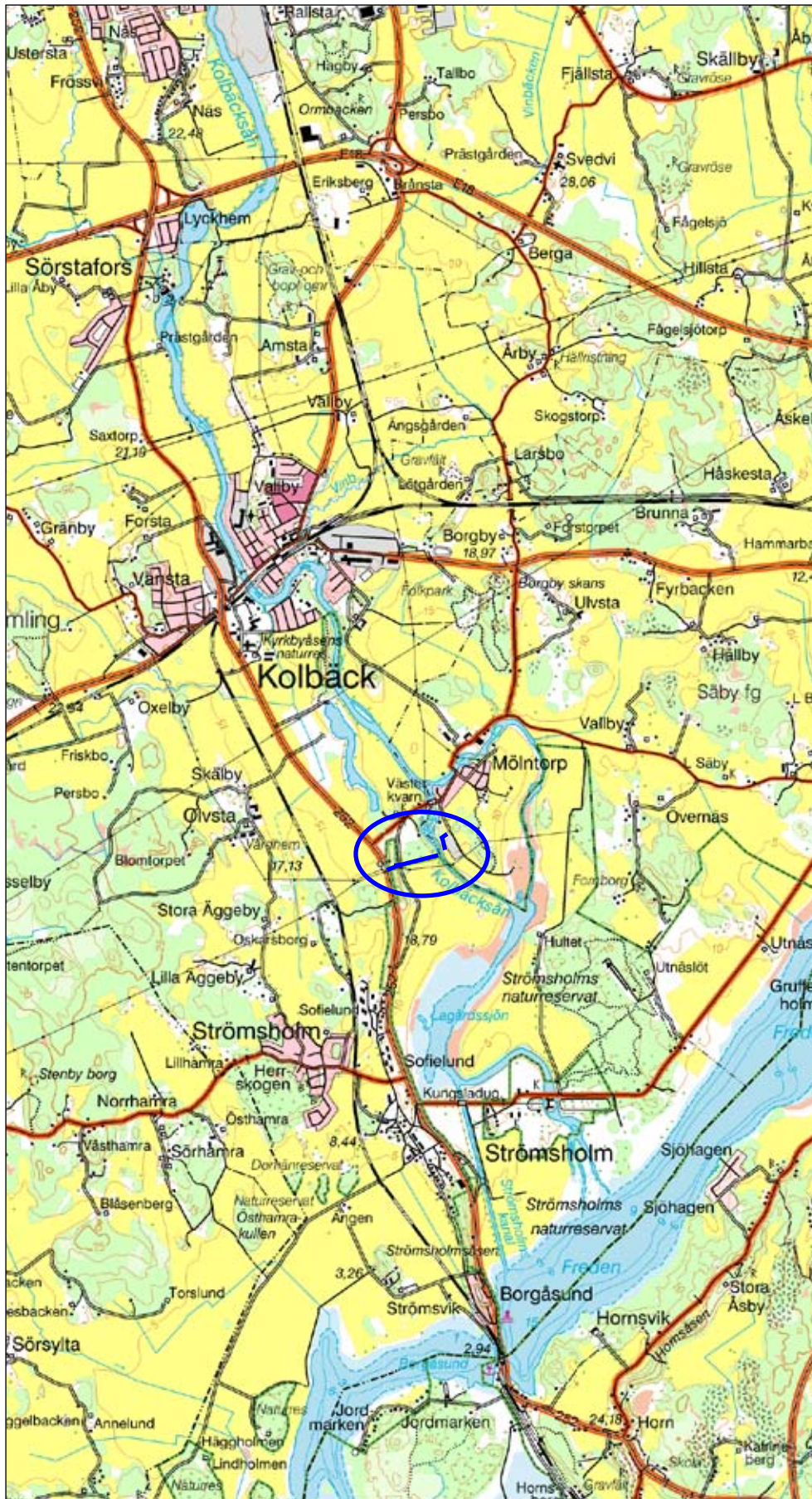
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-57-2

Tryck: Just Nu, Västerås 2009.

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	6
Ärendet.....	6
Syfte	6
Genomförande och metod.....	7
Dokumentation	7
Topografi och fornlämningsmiljö	8
Gravfältet Kolbäck 224:1	10
Arkeologiska undersökningar i närområdet.....	11
Resultat	13
Delsträcka 1 – Åsen.....	13
En skadad stensättning.....	15
Delsträcka 2	16
Delsträcka 3	16
Tekniska och administrativa uppgifter	18
Referenser.....	19

Figur 1. Utdrag ur digitala Gröna kartan. Platsen för förundersökningsområdet är markerat med en blå linje placerad i en blå oval. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

I samband med att nya elledningar skulle grävas ner på och intill Strömsholmsåsen i Kolbäck och Säby socknar har Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM) genomfört en förundersökning i form av schaktningsövervakning inom delar av den nya ledningssträckan. De berörda delarna ligger på och öster om Strömsholmsåsen och har en sammanlagd längd av omkring 500 meter. Ledningen löper här tvärs över åsen (Ö–V) genom södra delen av ett gravfält (Kolbäck 224:1) och vidare ner öster om åsen genom åkermark till Kolbäcksåsån. På andra sidan ås ska ledning läggas ner i anslutning till en gravgrupp med fyra registrerade stensättningar (Säby 4:1–4). Den arkeologiska insatsen inom dessa sträckor motiverades av närheten till kända fornlämningar och i vissa fall av topografiskt bra lägen för boplatser.

Schaktningsövervakningen syftade till att skydda fornlämningar från att skadas och, om fornlämning påträffades, utföra erforderlig dokumentation. Om mer omfattande lämningar påträffades skulle arbetet avbrytas och länsstyrelsen kontaktas.

Den totala längden på de schakt som kontrollerades uppgick till cirka 250 meter. Utifrån olika topografiska förutsättningar delades förundersökningsområdet in i tre delsträckor, från väster till öster benämnda delsträcka 1–3. Längst i väster, över åsen (delsträcka 1), skulle ledningen läggas i ett redan befintligt kabelschakt som skär igenom den södra delen av ett gravfält. Här kontrollerades hela sträckan över åsen. Endast i den södra schaktväggen kom orörd mark att beröras. I den norra schaktväggen iaktogs endast omrörd stratigrafi med fyllmassor från de tidigare kabelnedläggningarna. På krönet av åsen återfanns rester av en kraftigt skadad stensättning. Resterna av denna dokumenterades och undersöktes. Det visade sig att graven, förutom att den hade grävts igenom av det äldre ledningsschaktet, även förstörts av en kraftigt förankrad el- eller telefonstolpe som placerats i anläggningen. Inga rester av själva begravnings återstod.

Nedanför, öster om åsen vidtog delsträcka 2. Inom den närmare 300 meter långa sträckan, mellan foten av åsen och Kolbäcksåsån, grävdes 22 sökschakt. Inte i något av schakten framkom något av antikvariskt intresse.

Inte heller inom delsträcka 3 framkom något av antikvariskt intresse. Inom den omkring 120 meter långa sträckan grävdes 10 schakt. Närmast söder om gravgruppen (Säby 4:1–4) var marken omgrävd, något som sannolikt kan sättas i samband med etableringen av reningsverket på platsen.

Den antikvariska kontrollen, som ägde rum innan ordinarie schaktning, utfördes mellan den 13 och 22 juli 2009. Arbetet utfördes på uppdrag av MälarEnergi AB efter beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län (Lst dnr: 431-5871-08, daterat 2009-06-22).

Bakgrund

Ärendet

Vid ett samråd den 21 maj 2008 med representanter från länsstyrelsen och Mälarenergi diskuterades flera ledningssträckor som skulle grävas i området runt Kolbäck och Strömsholm. Det största problemet ansågs av länsstyrelsen vara den sträcka där ledningen skulle dras över Strömsholmsåsen då ledningen där skär genom ett naturreservat och ett gravfält (Kolbäck 224:1). En elkabel grävdes ner tvärs över åsen på 1950- (eller 1960-) talet. Vid 1990-talets mitt grävdes det på nytt för byte av kabel. Troligen har man inte haft kontakt med länsstyrelsen vid något av tillfällena. Länsstyrelsen accepterade till slut Mälarenergi:s önskemål att lägga den nya kabeln över åsen då skador av grävning och körning redan har uppstått samt det faktum att även om den nya kabeln skulle förläggas i en annan sträckning måste man gräva på åsen för att ta bort den gamla ledningen. Länsstyrelsen ställde följande villkor inför schaktningen på åsen:

- schaktet får max vara 0,6 meter brett
- schaktet grävs helt i det befintliga schaktet
- en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning utförs som omfattar sträckan över åsen och åkern fram till Kolbäckån.

Den 29 maj 2008 inkom länsstyrelsen med en kravspecifikation med begäran om undersökningsplan och kostnadsberäkning till Kulturmiljövård Mälardalen (KM). I början av juni skickade KM in undersökningsplanen till länsstyrelsen. Arbetet med ledningen avstannade sedan nästan ett år. Den 22 juni 2009 tog länsstyrelsen beslut med stöd av 2 kap 13 § lagen (1988:950) om kulturminnen mm (KML) i ärendet. I beslutet hade, efter samråd med KM, en 100 meter lång sträcka öster om Kolbäckån lagts till (delsträcka 3). Länsstyrelsen utsåg KM genom direktval.

Efter att avtal upprättats mellan KM och Mälarenergi kunde fältarbetet påbörjas den 13 juli 2009.

Syfte

I enlighet med länsstyrelsens kravspecifikation avsåg förundersökningen dels att avgränsa fornlämning inom schaktet, dels att dokumentera anläggningar och lager. Om större anläggningar eller komplexa kulturlager framkom skulle arbetet avbrytas för samråd med länsstyrelsen.

Om fornlämning påträffades skulle följande frågor besvaras:

- fornlämningens avgränsning inom schaktet
- bedömning av kulturlager, anläggningar och fynd – karaktär, mängd och bevarandegrad
- preliminär datering
- preliminär tolkning av fornlämningen.

Genomförande och metod

Den sammanlagda längden på de sträckor som var aktuella för förundersökning uppgick till omkring 500 meter. Totalt öppnades omkring 250 löpmeter schakt.

Förundersökningen utfördes som en sökschaktning i den planerade ledningssträckningen. Här grävdes en rad med sökschakt som varierade i längd (mellan 3 och 100 meter, vanligen 5–8 meter) beroende på områdets topografi och närhet till redan kända fornlämningar. Schaktbredden, som överallt var en skopbredd, varierade beroende på vilken grävmaskin (och grävskopa) som användes. På åsen uppgick skopbredden till knappt 1 meter. Inför ledningsgrävningen hade länsstyrelsen satt upp som villkor att bredden på schaktet över åsen inte fick överstiga 0,6 meter. På grund av flera praktiska skäl för exploitören fungerade det bäst med en maskin med en något bredare skopa. Då det efter provgrävning visade sig att bredden på de äldre kabelschakten översteg 1 meter fanns inget ur antikvarisk synpunkt att invända mot val av skopa. Längden på schaktet över åsen uppgick till knappt 100 meter. Endast i den södra schaktväggen berördes ställvis orörd mark, i den norra schaktväggen fanns endast fyllmassor från de äldre schaktningarna. Den södra schaktväggen rensades upp för att se om gravar, eller andra typer av anläggningar, skadats vid de tidigare gjorda schaktningarna.

Figur 2. Det gamla kabelschaktet över åsen återöppnades. I den södra schaktväggen (till vänster i bild) berörde det nya schaktet ställvis orörd mark. Fotograferat från öster av Anna-Lena Hallgren.

Dokumentation

Sökschakten lades manuellt in på en översiktsplan i skala 1:2 000. Schakten digitaliserades sedan och presenteras här tillsammans med den digitala fastighetskartan (figur 6). Den grav som framkom på åsen rensades fram i sektion och dokumenterades. För att avgränsa anläggningen i plan avtorvades en cirka 1,7 x 1,3 meter stor yta söder om kabelschaktet. Den resterande delen av stenpackningen plandokumenterades varefter anläggningen undersöktes och beskrevs. Fotodokumentation (digitalfoto) gjordes av såväl den undersökta stensättningen som arbetets fortskridande.

Det fyndmaterial som påträffades var uteslutande sentida. Ingenting av detta tillvaratogs utan förekomsten noterades endast.

Analyser

Ett av syftena med förundersökningen var att datera de eventuella lämningar som framkom. I och med avsaknaden av daterbart material från säkra kontexter valdes dock analysen bort.

Topografi och fornlämningsmiljö

Den 500 meter långa ledningssträckan löper tvärs över Strömsholmsåsen genom ett gravfält som sannolikt har sin huvudsakliga datering i äldre järnålder (Kolbäck 224:1). Öster om åsen fortsätter ledningssträckan genom åkermark ner till Kolbäckån. På andra sidan ån fortsätter den sedan upp till reningsverket i Mölntorp. Höjden över havet varierar kraftigt inom de olika delarna av undersökningsområdet, från knappt 7 meter som lägst till omkring 25 meter över havet på krönet av åsen.

Fornlämningsmiljön i området karakteriseras naturligtvis till stor del av den närliggande åsen. Öster om åsen rinner Kolbäckån som omkring tre kilometer mot sydost mynnar ut i Freden, en vik i Mälaren. Vid tiden runt Kristi födelse och århundradena närmast därefter, då flertalet av gravarna på åsen anläggs, sträckte sig Mälaren (som då fortfarande var en havsvik) i stort sett upp till foten av åsen.

Fornlämningsmiljön på och i anslutning till åsen är rik på lämningar, framförallt i form av gravar och gravfält (figur 3). Både norr och söder om Kolbäck har åsen till stora delar grävts bort i samband med omfattande täktverksamhet, något som i hög grad decimerat antalet bevarade gravar och gravfält. Direkt söder om Kolbäck har exempelvis 1,3 kilometer av åsen tagits bort (Svedberg 1997). Under 1960- och 70-talet ägde en rad arkeologiska undersökningar rum till följd av exploateringen av åsen. Hundratals gravar undersöktes under den här perioden, vilket resulterade i ny kunskap om framförallt den äldre järnålderns gravskick i regionen (Sjö 1990). De äldsta begravningar som konstaterats genom undersökningarna härrör från övergången mellan brons- och järnålder (Simonsson 1974, Magnusson 1974). Den yngsta begravningen framkom i samband med en ledningsgrävning 1971. I ledningsschaktet påträffades delar av en skelettgrav som bedömdes härröra från vikingatid (FMIS, Kolbäck 238:1). Graven är belägen nedanför, öster om åsen.

En klar majoritet av de undersökta gravarna på gravfälten har dock en tydlig koppling till yngre förromersk järnålder (per. III) och romersk järnålder, framförallt dess första hälft (per. IV). Undersökningarna har påvisat att brand- och skelettgravskick förekommer parallellt, brandgravskicket är dock något vanligare förekommande.

Antalet kända boplatser som skulle kunna knytas till de stora åsgravfälten i området är få. Knappt två kilometer norr om Kolbäck 224:1, vid Herrevad i södra delen av Kolbäck, undersöktes 1995 delar av en äldre järnåldersboplats (Kolbäck 355:1). Boplatser ligger i direkt anslutning till Kolbäckån, öster om åsen. Vid undersökningen 1995 framkom ett treskeppigt långhus som daterats till förromersk eller romersk järnålder (Egebäck, Graner & Holm 2005). Vid utredningsschaktning inför anläggandet av Strömsholms golfbana direkt norr om Kolbäck 224:1 framkom indikationer på förhistoriska boplatser i form av enstaka härdar, sotfläckar och stolphål. Utredningen berörde ett område på båda sidor av (den borttagna) åsen där gravfälten Kolbäck 191/236 och Kolbäck 192:1 tidigare låg (Svedberg 1997). Vid en antikvarisk kontroll vid en ledningsdragnings påträffades och undersöktes två härdar nedanför, öster om åsen (Kolbäck 377:1). En av härdarna ¹⁴C-daterades till övergången mellan bronsålder–förromersk järnålder (Skanser 2004). Möjligen kan härdarna ses som en indikation på en till åsgravfälten

närliggande boplats. Vid Sofielund, norr om Strömsholm, undersöktes 2005 en boplats från vikingatid–medeltid (Kolbäck 381:1). Här undersöktes bland annat fem hus av olika typ och datering, smideslämningar, en kultplats och en tegelugn (Lihammer 2008).

Figur 3. Utdrag ur digitala fastighetskartan (blad 11G 1e). Registrerade lämningar är rödmarkerade. Den del av ledningssträckan som förundersökts är markerad med en blå linje. Skala 1:10 000.

Fornlämnings nr	Typ
Kolbäck 191:1	Gravfält, undersökt och borttaget
Kolbäck 192:1	Gravfält, undersökt och borttaget
Kolbäck 193:1	Stensättning, rund
Kolbäck 194:1	Stensättning, rund
Kolbäck 224:1	Gravfält
Kolbäck 225:1	Stensättning, rund
Kolbäck 256:1	Torp
Kolbäck 273:1	Område med fossil åkermark
Kolbäck 280:1	Vägmärke
Kolbäck 289:1	Bytomt/gårdstomt
Kolbäck 376:1-2	Husgrunder
Kolbäck 377:1	Härd, ¹⁴ C-daterad till y.brå-å.jää
Säby 1:1-2	Älvkvarnsförekomster
Säby 3:1	Fornlämningsliknande bildning
Säby 4:1-4	Stensättningar, runda

Tabell 1. Lista över de registrerade lämningar som återges i figur 3.

Gravfältet Kolbäck 224:1

Gravfältet Kolbäck 224:1 består av 35 registrerade gravar vilka är belägna på krönet av åsen inom ett omkring 250 x 30 meter stort område. Åskränet ligger mellan 25 och 30 meter över havet. Gravfältet är bevuxet med blandskog. Majoriteten av gravarna utgörs av runda stensättningar som varierar i storlek från 3 till 15 meter och i höjd från 0,2 till 0,7 meter. Flertalet av de större, registrerade gravarna, återfinns i den södra delen av gravfältet (figur 4). Utöver de registrerade gravarna finns enstaka klumpstenar som sannolikt markerar gravar. Enligt beskrivningen i FMIS finns med största sannolikhet ytterligare ett stort antal fornlämningar som döljs av vegetationen. Detta bekräftades av de undersökningar som gjordes i den norra delen av gravfältet 2005–2007 (Hallgren 2009). Här var ingen av de fem anläggningarna synlig innan avtorvning.

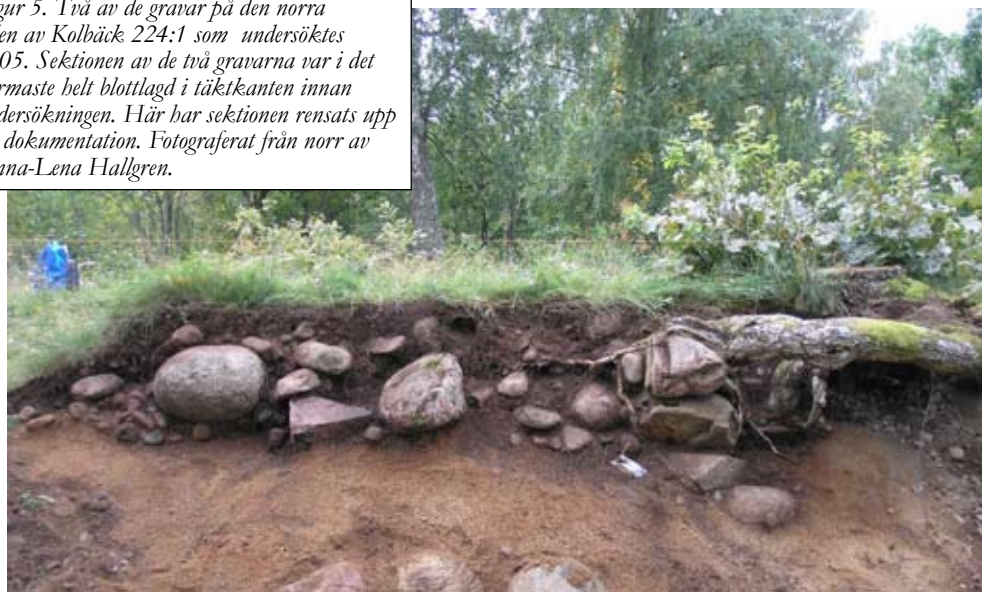

Figur 4. En av de större stensättningarna på den södra delen av Kolbäck 224:1. Fotograferat från öster av Anna-Lena Hallgren.

Med anledning av ras i grustäktskanten undersöktes vid två tillfällen i början av 1970-talet två skadade brandgravar i den nordligaste delen av Kolbäck 224:1 (Magnusson 1980). De undersökta gravarna utgjordes av omarkerade urnegropar. Den första graven (A1) bestod av en hartstättningsring fylld med brända ben (utan kol och sot) placerad på en större sten i en relativt grund nedgrävning. I den andra graven (A2) omgavs gravgömmen av kantställda stenar som bildade en kista. Kistan var täckt med en 0,75 x 0,9 meter stor täckhäll med flat undersida. I den nordöstra kanten av kistan fanns en hartstättningsring. Även den hartstättade benbehållaren hade försetts med en tillika flat locksten. I kistan, vid sidan av det hartstättade kärlet, återfanns en järnkniv, obrända djurben samt ytterligare två hartstättningsringar. Även dessa täcktes av flata stenar. Gravarna antogs utifrån gravskick och fynd vara från romersk järnålder (Magnusson 1980).

Sommaren 2004 upptäckte personal från länsstyrelsen skador i en gammal tätkant på gravfältet Kolbäck 224:1, bara några meter från platsen för Magnussons undersökning på 1970-talet. I en upptrampad stig nedanför åsryggen återfanns rikligt med blottlagda brända ben. Skadorna var så pass omfattande att länsstyrelsen ansåg att det krävdes en arkeologisk insats på platsen. Vid de undersökningar som genomfördes på platsen mellan 2005–2007 undersöktes sammanlagt fem gravar inom en yta på omkring 15 m² (Hallgren 2009). Samtliga gravar utgjordes av brandgravar. Ingen av gravarna hade idag urskiljbara markeringar ovan mark. En av dem har dock sannolikt ursprungligen varit markerad med en rest sten eller en trästolpe. Samma anläggning var den enda av gravarna som var försedd med en ordentlig gravöverbyggnad: en röseliknande stensättning (omkr 1,8 meter i diameter). I fyra av gravarna utgjordes det inre gravskicket av urnegropar. En av gravarna var så pass skadad att gravskicket inte säkert gick att fastställa. Avsaknandet av harts bland de brända benen tyder dock på att det rör sig om

Figur 5. Två av de gravar på den norra delen av Kolbäck 224:1 som undersöktes 2005. Sektionen av de två gravarna var i det närmaste helt blottlagd i täktkanten innan undersökningen. Här har sektionen rensats upp för dokumentation. Fotograferat från norr av Anna-Lena Hallgren.

en bengrop. Benbehållarna i urnegröparna utgjordes uteslutande av hartstätade kärl. Benbehållarna hade placerats i kistliknande rundlar av sten, ofta i eller delvis utanför själva stenkransen i kistorna. Detta är ett gravskick som återfinns på fler av de åsgravfält som undersökts i Kolbäcksområdet. Andra konstruktiondetaljer som återkommer i flera av gravarna är lockstenar och att gravgömmen placerats på större flata stenar lagda i botten av gravarna. Samtliga stenkistor täcktes dessutom av en eller två flata täckstenar. I urnegröparna fanns förutom de hartstätade benbehållarna ytterligare ett till tre hartstätade kärl, s.k. bikärl. I två av gravarna återfanns järnknyvar. Dessa var placerade i kistorna, i nära anslutning till bikärlen. I analogi med andra gjorda undersökningar i närområdet bör gravarna på Kolbäck 224:1 kunna dateras till den senare delen av äldre romersk järnålder.

Undersökningen visade att gravtätheten inom den norra delen av gravfältet är ovanligt hög. De fem gravar som undersöktes låg samlade inom ett omkring 15 m² stort område, vilket motsvarar en grav/3 m². Denna siffra kan jämföras med förhållandet på de närliggande gravfälten Kolbäck 191 och Kolbäck 236 där det uppskattningsvis fanns 1 grav/50 m².

Arkeologiska undersökningar i närområdet

Den del av åsen som löper mellan Strömsholm och E18 är förhållandevis väl dokumenterad ur arkeologisk synvinkel. Flera arkeologiska undersökningar ägde rum på 1960–70-talen i samband med omfattande täktverksamhet samt anläggandet av den nya motorvägen. Genom undersökningarna har vi fått en god bild av framförallt den äldre järnålderns gravskick i området. Fortfarande finns dock kunskapsluckor beträffande var de samtida boplatserna är belägna i området. De senaste 10–15 åren har vi genom mindre arkeologiska insatser (varav flera i samband med ledningsgrävningar, t ex Hallgren 2008) fått möjligheter att söka efter boplatser i områden i anslutning till åsen, bland annat genom den nu aktuella förundersökningen.

Gravfältet Kolbäck 192:1, som i sin södra del anslöt till en stor täkt från 1950-talet och i dess norra del till Kolbäck 191/236, undersöktes av Margareta Linderoth 1962–63 (Linderoth 1968). Gravfältet bestod av närmare 70 gravar, varav majoriteten utgjordes av brandgravar (54 stycken). Flera av gravarna saknade yttre markeringar (23 stycken). Ännu fler, 29 stycken, markerades med resta stenar, 10 av stensättningar och 3 av ”stensamlingar” (Sjö 1990). Gravarna på gravfältet koncentrerades till tre topografiskt

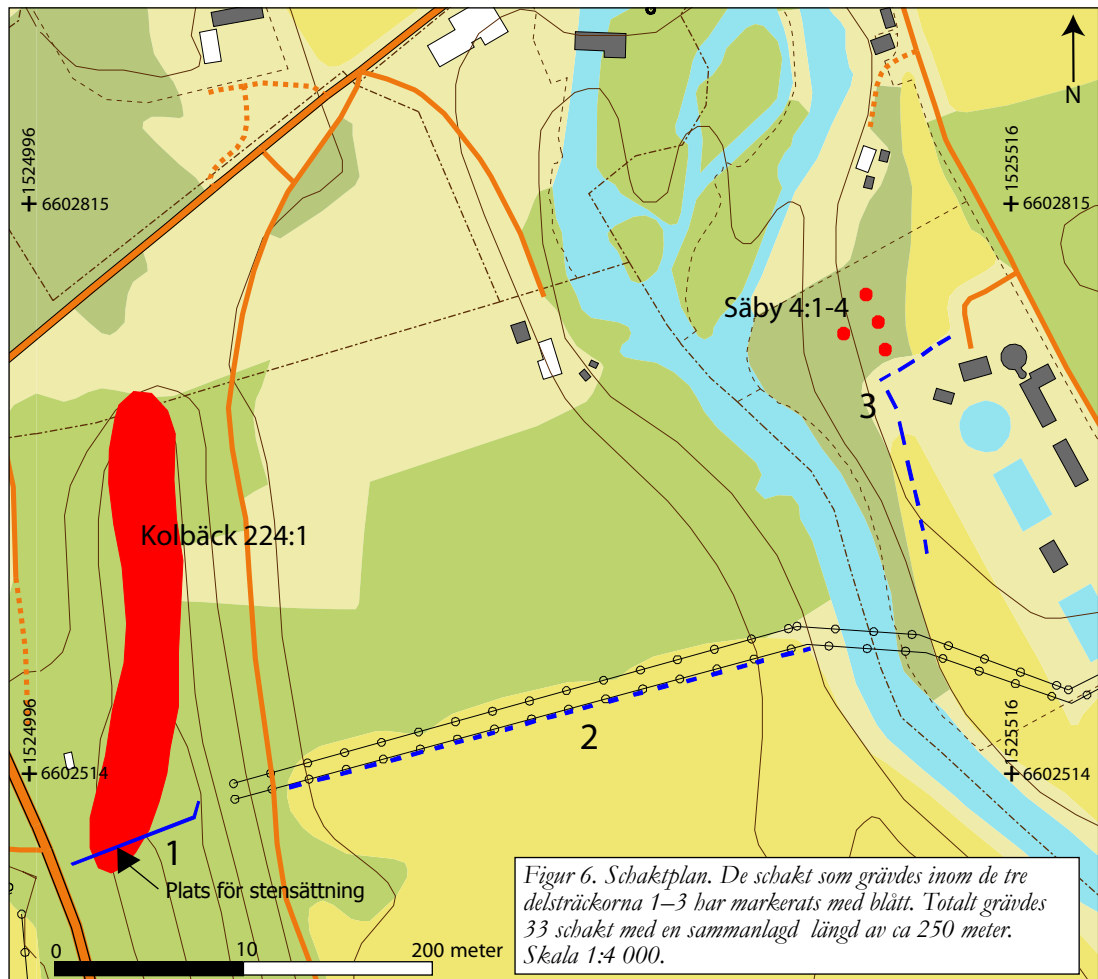
åtskilda lägen som till viss del uppvisade en varierad horisontell stratigrafi. Kolbäck 192:1 uppvisade betydligt färre föremålsfynd än de två gravfälten Kolbäck 191/236 som undersöktes några år senare. Dateringsmässigt förefaller gravarna på Kolbäck 192:1 vara koncentrerade till romersk järnålder. Här saknas dateringar till den äldsta delen av järnåldern. Mellan 1968 och 1970 undersöktes gravfälten Kolbäck 191/236 av Gösta Magnusson (Magnusson 1970, 1972 och 1974). De två fornlämningarna, som var belägna på åsen knappt 500 meter nordnordväst om Kolbäck 224:1, visade sig vid undersökningen vara mer eller mindre sammanhängande. Det större gravfältet, Kolbäck 191:1, sträckte sig längs åsryggen cirka 200 x 20 meter medan gravfältet Kolbäck 236:1 låg i en kraftig västsluttning nedanför det förra. Sammanlagt undersöktes 98 gravar varav hälften utgjordes av skelettgravar och hälften av brandgravar. 20 av anläggningarna markerades med stensättning, 30 av resta stenar, medan 48 stycken saknade yttre markeringar (Magnusson 1974). Det förelåg en viss horisontell stratigrafi inom och mellan de två fornlämningarna beträffande utbredning av gravformer, gravskick och fyndspridning (Magnusson 1974, Sjöo 1990). Den klart vanligaste fyndkategorin utgjordes av hartstätningar, dels tätningar till förmodade kistkonstruktioner dels till näver eller spånkärl. De hartstätade kärlen återfanns både som benbehållare och som bikärl. Utöver hartstätningar påträffades keramikvärl, knivar, skärar, fibulor, kammar, pärlor samt ett kort, eneggat svärd (Magnusson 1974). Bland pärlorna utmärker sig en mosaikpärla med ansiktsmasker (Magnusson 1970). Majoriteten av gravarna förefaller vara anlagda under äldre romersk järnålder. Fyndmaterialet visar dock att flera av gravarna anläggs under förromersk järnålder (per. III). En spiralhuvudnål i brons som påträffades i en röseliknande stensättning tyder på att dateringarna kan gå ner i övergången mellan yngsta bronsålder – äldsta järnålder.

Längre norrut, där E18 skär åsen vid Näs, delundersöktes 1960 i samband med bygget av E18 ytterligare ett äldre järnåldersgravfält, Svedvi 107. Endast den norra delen av gravfältet berördes av den arkeologiska undersökningen (Sjöo 1990). Här dokumenterades 13 gravar (1 skelettgrav, 12 brandgravar). Flera av de undersökta brandgravarna, bl. a. anläggning 7A, uppvisar stora likheter med de gravar som undersöktes på Kolbäck 224:1. Anläggningen utgjordes av ett mindre röse, omkring 1 meter i diameter. Under röset fanns en 0,6 meter djup nedgrävning. I botten ”*var 9 stenar ställda i ring, 0,25–0,3 m stora, somliga kantställda*” (Simonsson, arkivrapport). Ett större hartstätat kärl innehöll en kompakt massa brända ben utan kol.

Ytterligare en arkeologisk undersökning är värd att nämna som en parallell till det nu delundersökta gravfältet Kolbäck 224:1. På Svedviåsen, en biås till Kolbäcksåsen, delundersöktes ett gravfält från romersk järnålder vid Borgby (Säby 48:3) åren 1961–62 av Margareta Linderöth (Linderöth 1963). Majoriteten av de 43 gravar som undersöktes var brandgravar (34 stycken). I nio av dessa utgjordes gravskicket av en urnegröp i stenkista. Stenkistorna var små, oftast fyrkantiga, och bestod av fyra–fem kantställda hållar. I flera av brandgravarna förekom täckhållar.

Resultat

Utifrån områdets topografi kom ledningssträckningen att delas in i tre delsträckor, benämnda delsträcka 1–3. Sammanlagt grävdes 33 schakt som var relativt jämnt fördelade inom den drygt 500 meter långa sträckan. Där ledningen skulle grävas ner över åsen, genom den södra delen av gravfältet Kolbäck 224:1, grävdes ett längre sammanhängande schakt. Det var endast i detta schakt genom gravfältet som fornlämning kom att beröras av arbetsföretaget. Övriga schakt saknade helt indikationer på förhistoriska aktiviteter. Nedan följer en redovisning av resultaten, uppdelat på de tre delsträckorna.

Delsträcka 1 – Åsen

Den här delsträckan sträcker sig i öst-västlig riktning tvärs över Strömsholmsåsen (som här löper i närmast nord-sydlig riktning). Längden på delsträckan uppgår till omkring 100 meter. Över åsen ska ledningen läggas i ett redan befintligt kabelschakt (se foto figur 8 och 9). Innan schaktningen påbörjades hade den befintliga ledningen markerats med sprayfärg, så det var inga problem att återfinna och sedan följa den äldre ledningen hela vägen över åsen. Bredden på det schakt som nu öppnades uppgick till 1 meter vilket är något smalare än det äldre schaktet. Då vi följde den markerade elledningen visade det sig att det intill elledningen även fanns telekabel nedgrävd. Denna frilades dock inte utefter hela sträckan.

Figur 7. Ledningssträckningen på den västra sidan av Strömsholmsåsen. Platsen för ledningen har markerats med ett rött streck. Fotograferat från nordväst av Anna-Lena Hallgren.

Det var endast i den södra schaktväggen som orörd mark ställvis kom att beröras av grävningen.

Efter att den gamla ledningen schaktats fram rensades i stort sett hela den södra schaktväggen för att se om gravar (eller andra anläggningar) skadats av schaktningen. Någon rensning av den norra schaktväggen var inte aktuell då en telekabel var nedgrävd direkt norr om den elkabel vi tagit fram i schaktet (figur 8). Det visade sig vid schaktningen att ytterligare kablar var nedgrävda på åsen. På flera ställen skar det nu öppnade

kabelschaktet ledningar som löpte längs med åsen i nordsydlig riktning. Det förefaller dock inte som att någon av dessa fortfarande var i bruk.

Strax nedanför, öster om åskränet, iaktogs två större flata stenar som kan ha utgjort täckhällar över stenistor (stenarna avvek helt från de naturligt rundade åsmaterialet). Rester efter några kistor gick dock inte att se i schaktväggen.

Figur 8. Det gamla kabelschaktet öppnat på åsens västra sida, ner mot vägen mellan Kolbäck och Strömsholm. Det breda plastbandet markerar platsen för den elledning som nu skulle bytas ut. Norr om denna, till vänster i bild, syns delar ett brandgult plastband som markerar en nedgrävd teleledning. Fotograferat från väster av Anna-Lena Hallgren.

En skadad stensättning

På krönet av åsen påträffades resterna av en stensättning. Vid den efterföljande undersökningen visades det sig att den var kraftigt skadad. Dels skars den av det nu återöppnade ledningsschaktet, dels hade en el- eller telefonledningsstolpe placerats i den västra delen av anläggningen. Ingenting av gravgömman återstod. Huruvida något finns kvar av stensättningen norr om kabelschaktet är osäkert.

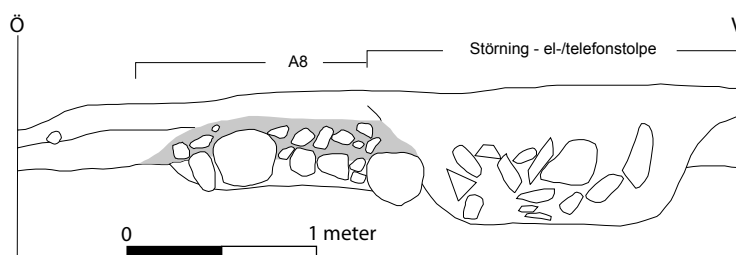

Figur 9. Den skadade stensättning har rensats fram i den södra schaktväggen. Fotograferat från nordväst av Anna-Lena Hallgren.

Figur 10. Här friläggs resterna av stensättningen i plan. Fotograferat från öster av Anna-Lena Hallgren.

Endast den sydöstra delen av stensättningen återstod. Längden på den del av anläggningen som dokumenterades i schaktväggen uppgick till 1,5 meter (figur 11). Stenmaterialet utgjordes av rundat åsmaterial i varierande storlek. Stenpackningen var tvåskiktad, med något större stenar i det undre lagret. Det undre stenlagret låg i en grund, men tydlig nedgrävning (omkring 0,12 meter djup). Efter att sektionen dokumenterats frilades anläggningen i plan. Ett 1,7 x 1,3 meter stort område söder om kabelschaktet (figur 10). Efter avtorvning framträdde en tydlig, relativt välavgränsad stenpackning 1,4 x 0,8 meter stor). Inga konstruktionsdetaljer såsom t.ex. kantkedja kunde urskiljas. Inte heller några spår av någon gravgömma återfanns i den del av anläggningen som undersöktes.

Figur 11. Sektionsritning av den skadade stensättning som dokumenterades i kabelschaktets södra vägg. Skala 1:40.

Delsträcka 2

Delsträcka 2 utgjordes av en närmare 300 meter lång sträcka, mellan foten av åsen och Kolbäcksåsån. Ledningen lades här helt i åkermark, som vid undersökningstillfället utgjordes av en större jordgubbsodling. Undergrunden varierade något längs med sträckan. I väster, närmast åsen bestod den av styv, ganska stenrik lera. Längre österut, närmare Kolbäcksåsån, blev marken allt siltigare. Höjden över havet uppgår till omkring 10 meter. Närmast Kolbäcksåsån stupar marken tvärt ner under 4 meter över havet.

Inom delsträckan grävdes 22 sökschakt (figur 6). Schaktlängden varierades mellan 3 och 8 meter, bredden var ca 1,3 meter (en skopbredd) och djupet varierade mellan 0,2 och 0,4 meter. Inte i något av schakten framkom något av antikvariskt intresse

Figur 12. Platsen för delsträcka 2. Ledningen löpte utefter den befintliga luftledningen i skogskanalen, från åsfoten ner till Kolbäcksåsån. Fotograferat från väster av Anna-Lena Hallgren.

Delsträcka 3

Vid reningsverket tangerar den planerade ledningen kanten av en gravgrupp (Säby 4:1-4). Ledningen kommer att läggas utanför, i direkt anslutning till det staket som inhägnar reningsverket. Södra delen av den höjd där gravarna ligger är delvis söndergrävd. Bland annat har någon form av arbetsväg anlagts på platsen.

Figur 13. Inom delsträcka 3 skulle den nya ledningen läggas mellan gravgruppen Säby 4:1-4 och reningsverket. Fotograferat från ONO av Anna-Lena Hallgren.

Längden på den aktuella delsträckan uppgick till omkring 120 meter. Sammanlagt grävdes 10 schakt. I schakten nordväst om reningsverket, närmast gravgruppen, påträffades rikligt med järnskrot, lite tegel och porslin i den hårt packade matjorden. Stratigrafin var något märklig vilket sannolikt har sin förklaring i att marken grävts om och fyllts ut vid olika tillfällen. Inget av antikvariskt intresse återfanns.

Inte heller i schakten söder om reningsverket återfanns några indikationer på fornlämning.

Avslutning

Inte helt förvånande påträffades rester av en skadad stensättning där kabelschakt grävts genom gravfältet Kolbäck 224:1. Informationsvärdet av de rester av anläggningen som återstod att dokumentera har naturligtvis sina begränsningar. Den information vi fått av undersökningen är dock tillräcklig för att besvara de frågeställningar avseende fornlämningens avgränsning, karaktär, bevarandegrad och datering som ställdes upp i undersökningsplanen inför undersökningen.

Undersökningen visade att det finns fler gravar på gravfältet än de som är synliga ovan mark. Den här delen av gravfältet domineras annars, till skillnad från gravfältets norra del, av stora, närmast hög- och röseliknande stensättningar (figur 4). Vid undersökningen kunde det även konstateras att ett flertal ledningar under årens lopp grävts ner på den här delen av gravfältet. Om och i vilken omfattning gravar skadats i samband med dessa grävarbeten är okänt.

Då inga daterande fynd eller annat för ^{14}C -analys daterbart material påträffades har anläggningen inte närmare gått att datera. I analogi med andra undersökta gravfält i närområdet förefaller dock en datering till äldre järnålder mest sannolik.